

МСФЗ ЯК ЕЛЕМЕНТ ВИХОДУ НА МІЖНАРОДНИЙ ВАЛЮТНИЙ РИНОК ФОРЕКС

Розглянуто сучасну практику складання та подання звітності підприємств відповідно до МСФЗ. Проведено порівняльний аналіз національних стандартів бухгалтерського обліку і МСФЗ та розроблено рекомендації щодо оптимізації процесу впровадження МСФЗ в Україні

Постановка проблеми. Фінансова звітність є структурним відображенням фінансового стану підприємства та операцій, які здійснювались цим підприємством. Її метою є надання інформації про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства, необхідної широкому колу користувачів для прийняття ними управлінських рішень.

Процеси реформування системи бухгалтерського обліку, які відбувалися за останні десять років: зміна економічної системи та спрямування країни до вступу в Європейський Союз, – надають можливість виходу українських компаній на міжнародний валютний ринок. Сьогодні існують проблеми інтеграції українських компаній на світовий ринок, одна з яких полягає в недоступності інформації, яка розкривається в фінансовій звітності компанії для іноземних партнерів. Даний недолік можна вирішити за допомогою впровадження Міжнародних стандартів фінансової звітності, які забезпечують зрозумілість, доступність бухгалтерської інформації для інших суб'єктів міжнародного валютного ринку. Ця проблема актуальна для всіх країн світу, а особливо для нашої країни, оскільки бухгалтерський облік є необхідним засобом ведення міжнародного бізнесу й формування сучасної економічної політики. Впровадження Міжнародних стандартів фінансової звітності надасть можливість усунути економічні й торговельні бар'єри, активізувати надходження іноземних інвестицій, вийти на світові ринки капіталу, сформуванати конкурентоспроможне ринкове середовище.

Метою дослідження є вивчення сучасної практики складання та подання звітності підприємств згідно з МСФЗ, а також розробка рекомендацій щодо оптимізації процесу впровадження МСФЗ в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми гармонізації вітчизняної системи бухгалтерського обліку з Міжнародними стандартами фінансової звітності привертають увагу багатьох вчених і фахівців у даній галузі. Серед вчених, що здійснили вагомий внесок, слід назвати О.С. Бородкіна, Ф.Ф. Бутинця, М.Я. Дем'яненка, Г.Г. Кірейцева, М.В. Кужельного, В.Г. Лінника, С.А. Николаєву, В.Д. Новодворського, А.В. Рабошук, П.Т. Саблука, В.В. Сопка, В.Ф. Палія, Я.В. Соколова, М.Г. Чумаченка, В.Г. Швеця, Л.З. Шнейдмана. Наукові праці цих вчених присвячені вивченню досвіду країн, які перейшли на Міжнародні стандарти, дослідженню значення МСФЗ та обґрунтуванню необхідності їх впровадження в Україні. Проте, незважаючи на значний інтерес вчених до вирішення проблеми впровадження Міжнародних стандартів фінансової звітності, єдиного підходу до необхідності та методів їх впровадження не існує.

Викладення основного матеріалу. Існування національних особливостей ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності зробило звітність компаній різних країн світу непорівняною, що стало досить серйозною проблемою. У зв'язку з цим виникла необхідність у створенні універсальної фінансової звітності, яка була б однаковою у всіх країнах, що і стало передумовою створення Міжнародних стандартів фінансової звітності, які регулюватимуть порядок складання даної звітності.

Зауважимо, що Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ; англ. – International Financial Reporting Standards) – це набір документів (стандартів та інтерпретацій), що регламентують правила складання фінансової звітності, необхідної зовнішнім користувачам для прийняття ними економічних рішень відносно підприємства [2]. Робота над їх розробкою розпочалася у 40-х роках ХХ ст. У 1973 році громадські бухгалтерські та аудиторські організації ряду країн (у тому числі Австралії, Великобританії, Канади, Німеччини, США, Франції) створили міжнародну професійну, неурядову організацію – Комітет з Міжнародних стандартів фінансової звітності (КМСФЗ) (International Accounting Standards Committee – IASC), який приступив до розробки і пропаганди принципово нової системи документів, що визначають зміст фінансової звітності [1]. До грудня 1998 року була завершена робота по створенню “основного комплекту” стандартів.

Поштовхом до впровадження МСФЗ в Україні стало прийняття Кабінетом Міністрів України Програми реформування системи бухгалтерського обліку [3]. Дане впровадження викликане тим, що українські стандарти не відповідали в повній мірі потребам сучасних користувачів фінансової звітності – інвесторів, акціонерів, фінансових інститутів та ін. Це пов'язано з тим, що історично українські стандарти формувалися з врахуванням інтересів одного єдиного користувача – держави. Організація і методика бухгалтерського обліку розвивалася в умовах адміністративно-командної економіки, заснованій на державній власності. Система обліку знаходилася в прямій залежності від методологічних основ діючого планування та орієнтувалася на забезпечення управління діяльністю підприємств з боку держави. Саме тому звітність має статистичну та податкову спрямованість. Вітчизняна облікова система повністю відповідає моделі функціонування планової економіки і була достатньо ефективною в тих умовах, але не пристосована для відображення господарських фактів в нових економічних умовах. Фінансова звітність, складена відповідно до МСФЗ, відповідає інтересам ринкової економіки та великому колу користувачів.

Таким чином, МСФЗ сьогодні – це об'єктивна реальність, крок до розвитку практики бухгалтерського обліку в усьому світі.

Дослідження показали, що серед підприємств, які сьогодні самостійно складають звітність за МСФЗ, можна визначити спільні підприємства, банківські установи, підприємства з іноземними інвестиціями, а також підприємства, які активно працюють над залученням закордонних інвестицій. Проте, широкий перехід українських компаній до використання МСФЗ прогнозується у 2010 році [1].

МСФЗ має велике практичне значення для ведення бухгалтерського обліку. По-перше, компанії, які складають звітність за МСФЗ при дотриманні інших певних вимог, можуть розраховувати на іноземні інвестиції. По-друге, міжнародна практика показує, що звітність, трансформована відповідно до МСФЗ, відрізняється високим рівнем корисності та інформативності для користувачів. По-третє, на українському ринку функціонує велика кількість дочірніх компаній з іноземними інвестиціями, яким міжнародна фінансова звітність необхідна для включення в консолідовану звітність материнських компаній.

Зазначимо, що впровадження МСФЗ в практику діяльності українських компаній має певні переваги та недоліки.

До основних переваг переходу українських компаній на МСФЗ віднесемо те, що вони можуть бути інструментом складання та представлення “легальної” управлінської звітності, забезпечуючи тим самим достовірність, неупередженість та прозорість такої звітності, що говорить про правдиве уявлення реального стану діяльності підприємства у випадку використання звітності за МСФЗ.

Проте, перехід до МСФЗ супроводжується й вагомими недоліками, серед яких:

– проблемність переходу на МСФЗ малих та середніх підприємств;

– нестача кваліфікованих кадрів, що призводить до постійного підвищення витрат на залучення кваліфікованих фахівців і аудиторів;

– збільшення кількості пакетів звітності (складання звітності за МСФЗ та національними стандартами);

– недостатність системи збору інформації (програмного забезпечення);

– трудомісткість і висока вартість подібного “перекладання”.

Необхідність регулярного залучення висококваліфікованих фахівців призводить до зростання постійних витрат для компанії;

– низька актуальність звітності, яка полягає в тому, що дані у вітчизняному бухгалтерському обліку занадто формалізовані, а коли до періоду затримки бухгалтерських даних додається ще час на трансформацію і вивірення даних, то погіршують терміни подання звітності;

– формальність звітності, оскільки за традиційного підходу поліпшуються тільки алгоритми складання звітності, тоді як самі співробітники і процедури корпоративного управління залишаються на колишньому рівні, – по суті, змінюються тільки цифри на папері, а не сама компанія. Тому часто дана звітність за МСФЗ розцінюється компаніями як “податок на публічність”, а не реальний засіб управління.

Незважаючи на те, що національні Положення (стандарти) бухгалтерського обліку України (П(С)БО) ґрунтуються на міжнародних стандартах фінансової звітності (МСФЗ), вони не тотожні. А зміни, внесені до чинних міжнародних стандартів Радою МСФЗ у грудні 2003 року, поглибили існуючі розбіжності. Тому, в процесі роботи укладачів та користувачів фінансових звітів у світовій практиці актуальним є вирішення проблеми уніфікації української системи з міжнародною системою бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

Для більш детального ознайомлення з МСФЗ нами було проведено порівняльний аналіз МСФЗ та П(С)БО, результати якого представлені у табл. 1.1.

Таблиця 1.1. Основні положення регулювання фінансової (бухгалтерської) звітності за П(С)БО та МСФЗ

Критерій порівняння	П(С)БО	МСФЗ
1	2	3
Визначення фінансової звітності	Це бухгалтерська звітність, що містить інформацію про фінансове становище, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства за звітний період	Структуроване представлення фінансового положення і фінансових результатів діяльності організації
Мета фінансової звітності	Надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансове становище, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства	Уявлення інформації про фінансове положення, фінансові результати діяльності і рух грошових коштів компанії, корисної для широкого круга користувачів при ухваленні економічних рішень. Фінансова звітність також показує результати управління ресурсами, довіреними керівництву компанії

Продовження табл. 1.1

1	2	3
Звітна дата	Дата, за станом на яку організація повинна скласти бухгалтерську звітність, є фіксованою	Дата для фінансової звітності по МСФЗ не є фіксованою
Звітний період	Звітним періодом для складання фінансової звітності є календарний рік. Перший звітний період новоствореного підприємства може бути менш як 12, але не більш як 15 місяців. Звітним періодом підприємства, що ліквідується, є період з початку звітного року до дати прийняття рішення про його ліквідацію	Фінансова звітність повинна представлятися як мінімум щорік. Коли при виняткових обставинах звітна дата компанії змінюється і річна фінансова звітність представляється за довший або коротший період, ніж один рік, компанія повинна розкрити у додатку до періоду, охопленого фінансовою звітністю: – причину вибору періоду що відрізняється від одного року; – факт того, що порівняльні суми для звітів про прибутки і збитки, про зміни в капіталі, про рух грошових коштів і відповідних приміток не порівнянні
Грошовий вимірник фінансової звітності	Підприємства ведуть бухгалтерський облік і складають фінансову звітність у грошовій одиниці України	Організація може представляти фінансову звітність в будь-якій валюті
Мова складання фінансової звітності	Бухгалтерська звітність має бути складена українською мовою	У МСФЗ правила використання мови при складанні бухгалтерської звітності не встановлені

Залежність фінансової звітності за МСФЗ від бухгалтерського обліку є гнучкішою, ніж в українській системі. Основні відмінності полягають в тому, що в українських стандартах немає чіткої вказівки, що мета фінансової звітності полягає в наданні інформації про організацію, корисну для широкого кола користувачів для прийняття економічних рішень.

На відміну від наших стандартів, у МСФЗ відсутнє жорстке закріплення валюти представлення звітності та звітної дати. Зміна тривалості звітного періоду можлива лише у разі, коли момент створення (реєстрації) юридичної особи доводиться на період після 1 жовтня або при припиненні його діяльності.

Проте, відмітимо, що на відміну від українських стандартів, в МСФЗ відсутнє закріплення використовуваної мови для складання звітності.

Для вирішення поставленої проблеми виявлено основні розбіжності між національними та міжнародними стандартами фінансової звітності за такими напрямками:

1. *Порівняння загальних вимог до складання фінансової звітності.* У П(С)БО відсутні деякі концепції та якісні характеристики подання фінансової звітності. Наприклад, у П(С)БО 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності” безпосередньо не розкриті суттєві принципи складання фінансової звітності, такі як правдиве і справедливе подання. Такі принципи, як суттєвість, агрегування, згортання і надання порівняльної інформації при складанні фінансових звітів застосовуються тільки частково. Зокрема:

– згідно з МСФЗ, кожен суттєвий статтю у фінансових звітах необхідно подавати окремо; несуттєві суми слід поєднувати з сумами, подібними за характером і функціональним призначенням. Дане питання розглядається в П(С)БО, але фактично не знаходить свого застосування на практиці, оскільки форми фінансових звітів встановлені і затверджені Міністерством фінансів;

– порівняльну інформацію слід включати до інформації розповідного та описового характеру, якщо вона є суттєвою для розуміння фінансових звітів поточного періоду. Порівняльні показники, що наводяться при розкритті інформації у фінансових звітах, допомагають користувачам правильно оцінити результати діяльності підприємства за період, що підвищує рівень впевненості при прийнятті рішень. Однак відповідно до П(С)БО розкриття порівняльної інформації у Примітках до фінансових звітів не є обов'язковою вимогою;

– МСФЗ 1 “Подання фінансових звітів” містить роз'яснення щодо того, в яких випадках підприємство може відхилитися від вимог міжнародних стандартів з метою досягнення справедливого подання інформації у фінансових звітах. У П(С)БО такі інструкції відсутні. Таким чином, існує ймовірність того, що інтерпретація справедливого подання в контексті П(С)БО та інтерпретація справедливого подання в контексті МСФЗ відрізнятимуться;

– П(С)БО передбачають тільки один обов'язковий формат для подання фінансових звітів, що виключає можливість агрегування і згортання. МСФЗ передбачають гнучкіший формат подання фінансових звітів, що дозволяє відображати конкретні особливості підприємства і запобігає накопиченню недоречної інформації.

2. *Обмеженість облікових підходів.* Дуже часто відповідні погоджені П(С)БО не містять усієї докладної інформації, яка наведена в еквівалентних МСФЗ. Такі розбіжності називають обмеженнями національних у порівнянні з міжнародними стандартами бухгалтерського обліку. Одними з найпомітніших обмежень вимог МСФЗ є те, що для визнання та оцінки певних елементів фінансових звітів у МСФЗ передбачено кілька облікових підходів – базовий і дозволений альтернативний, у той час як у П(С)БО – тільки один можливий підхід. Проте слід відмітити, що тенденцією в МСФЗ, як це показують останні зміни, є відмова від дозволеного альтернативного підходу.

3. *Обмеження вимог до розкриття інформації.* П(С)БО мають дещо обмежені вимоги щодо розкриття інформації. Це позбавляє користувачів фінансових звітів, складених за П(С)БО отримати корисну інформацію, необхідну для прийняття рішень. Прикладом обмеженості вимог до розкриття інформації в П(С)БО є розкриття інформації про нематеріальні активи. МСФЗ 38 “Нематеріальні активи” вимагає, щоб підприємства окремо розкривали інформацію про нематеріальні активи, створені самим підприємством, та інші нематеріальні активи. Проте в П(С)БО 8 “Нематеріальні активи” дана вимога відсутня.

4. *Протиріччя між МСФЗ і П(С)БО.* Крім обмежень, є також кілька протиріч між чинними П(С)БО і відповідними їм МСФЗ. Протиріччя пов'язані з тим, що деякі вимоги або підходи, викладені в П(С)БО, відрізняються чи суперечать вимогам і підходам, яких вимагають МСФЗ. Яскравий приклад таких протиріч – підхід до нарахування амортизації. П(С)БО 7 “Основні засоби” пропонує п'ять методів амортизації і, як альтернативу, дозволяє використання методів амортизації, передбачених податковим законодавством. МСФЗ 16 “Основні засоби” пропонує

застосовувати різноманітні методи амортизації до суми активу, що підлягає амортизації, протягом строку корисної експлуатації цього активу. Згідно з МСФЗ метод амортизації має відображати модель, за якою економічні вигоди від активу споживаються підприємством. У цьому випадку, податкові методи амортизації можуть бути недоречними, оскільки вони призначені для цілей оподаткування.

Зауважимо, що проблемою в країнах, які запровадили в свою діяльність МСФЗ є контроль за виконанням вимоги про їх дотримання. Рада з міжнародних стандартів фінансової звітності не має виконавчих повноважень. Є низка країн, де МСФЗ були введені, але не виконуються. З цього виявляється, що в звіти складаються в цих країнах без дотримання вимог МСФЗ [1].

У тих країнах, які вже ввели МСФЗ для складання фінансової звітності, вимога про підготовку бухгалтерської звітності в належній формі зазвичай включена до правил фондової біржі країни. Існують різні інституційні механізми, які можуть стежити за виконанням цих правил. Проте слід підкреслити, що інституційні механізми є лише частиною загальної структури, що заохочує відповідність фінансових звітів вимогам МСФЗ.

Огляд механізмів контролю за дотриманням національних правил фінансової звітності в Європі показав, що з 19 досліджених країн лише 11 мають інституційний механізм нагляду. Багато країн в більшості покладаються на зовнішній аудит, ніж на відповідний механізм нагляду, аби забезпечити відповідність фінансових звітів загальноприйнятій національній практиці бухгалтерської звітності. У 11 країнах, що мають механізм нагляду, порядок і періодичність перевірок різні. Можна виділити чотири типи інституційного механізму перевірки: фондова біржа; орган нагляду за фондовою біржею; наглядовий комітет; урядові міністерства [2].

Частота перевірок залежить від того, чи надають всі компанії (або частина з них) свою фінансову звітність самі, або перевірка проводиться у вигляді реагування на скаргу відносно фінансової звітності компанії.

Відмітимо, що детальні дослідження відносно дотримання правил фінансової звітності відсутні. Лише в огляді, присвяченому компаніям, які готують фінансову звітність відповідно до вимог МСФЗ, вказується, що присутній значний рівень недотримання вимог.

Найвищий відсоток недотримання вимог МСФЗ був виявлений серед фінських і угорських компаній, де система нагляду відсутня, а також німецьких компаній, де механізм нагляду також відсутній. Тому можна дійти до висновку, що інші форми контролю, наприклад, офіційно встановлена система аудиту або ринкові стимул-реакції до дотримання інтересів споживача можуть виявитися важливішими засобами контролю.

Це питання було частково вирішено при запровадженні Комісією європейських органів з цінних паперів документа консультаційного характеру, в якому пропонується Положення про принципи дотримання стандартів фінансової звітності в Європі. Дане Положення буде використано при розробці стандартів на основі найкращих практичних прикладів контролю за дотриманням МСФЗ. Положення про контроль за дотриманням вимог МСФЗ містить наступні основні принципи:

1) передбачається, що заснований країнами-учасницями незалежний компетентний адміністративний орган повинен нести головну відповідальність за контроль відповідності фінансової інформації, яку надають компанії, формам звітності;

2) передбачається, що компетентний адміністративний орган має бути в рівній мірі незалежний від уряду і від учасників ринку, маючи в своєму розпорядженні необхідні повноваження і достатні ресурси;

3) передбачається, що необхідні повноваження повинні включати, щонайменше, право здійснювати моніторинг фінансової інформації, запрошувати додаткову інформацію від компаній і аудиторів і приймати заходи, відповідні повноваженням по контролю;

4) передбачається, що контроль за всією фінансовою інформацією здійснюється, як правило, шляхом вибору компаній і документів, що підлягають перевірці. Такий підхід поєднує метод випадковості і показної вибірки.

Проте будь-які пояснення, засновані на емпіричних свідченнях, відносно того, який з типів контрольного механізму є найбільш ефективним, в Положенні відсутні [3].

Крім того, необхідне вивчення проблеми контролю за дотриманням вимог МСФЗ на міжнародному рівні.

Глобальна система фінансової звітності для компаній, що складають консолідовану фінансову звітність, чії акції котируються на біржах, дає немало переваг. У деяких країнах, наприклад, в Німеччині, Японії та Україні, перехід на МСФЗ може також використовуватися для трансформації звітності до стандартів, більш відповідних для ринку коштовних паперів. Якщо країна перейшла на МСФЗ для однієї мети, це створює переваги для переходу для виконання всіх завдань. Проте, необхідно уникнути недоліків діяльності маленьких компаній і встановити стандартизовані відносини між МСФЗ і національною фіскальною системою.

Висновки і пропозиції. Сьогодні відбувається активний розвиток недержавних форм власності та різних організаційних форм бізнесу. Тривають процеси приватизації, формуються нові товарні і фінансові ринки. Бухгалтерський облік поступово адаптується до реалій господарювання, чому сприяє його гармонізація з міжнародними стандартами. Відірваність вітчизняного бухгалтерського обліку від світової облікової практики виявилася ускладнюючим фактором для інтеграції економіки України в світову економічну систему. Тому назріла необхідність суттєво реформувати вітчизняну систему бухгалтерського обліку до умов ринкової економіки. Міжнародні стандарти – це лише орієнтир ведення обліку, який не враховує національні економічні, юридичні й соціальні особливості, тому на цьому етапі основне завдання полягає у створенні й подальшому розвитку національної системи бухгалтерського обліку.

Обов'язкове затвердження МСФЗ для фінансової звітності українських компаній, що публічно видають цінні папери, стане відповіддю всесвітньому розвитку. Вигоди України виявляться не лише в прийнятності звітності українських компаній іноземцями, але і в більшій ефективності фінансового ринку в середині країни.

Безпосереднім наслідком впровадження МСФЗ для українських компаній стане необхідність вчення МСФЗ бухгалтерами і аудиторами. Програми і тренінги мають бути впроваджені негайно.

Необхідно видати деталізоване роз'яснення МСФЗ на українській мові. Особливо ретельно необхідно проаналізувати деякі питання бухгалтерського обліку, такі як контрольна ціна, бартер, зв'язані сторони, інфляційний облік. Ймовірно, детальне роз'яснення по багатьом аспектам МСФЗ має першорядну вагу. Бухгалтерські співтовариства, які розроблятимуть роз'яснення по МСФЗ,

повинні консультуватися з Правлінням КМСФЗ, аби українські посібники з МСФЗ не йшли в розріз із загальносвітовими. Корисно залучатиме людей, що працюють з Правлінням КМСФЗ.

МСФЗ ефективно працюватимуть, якщо буде створений необхідний механізм втілення їх в життя. Спочатку має бути незалежний аудит, потім необхідно створити систему контролю. Ми рекомендуємо переглянути і привести у відповідність із загальносвітовими стандартами поточні інститути, що забезпечують, провідний моніторинг і регулюючу незалежність аудиторів, також необхідно переглянути межі відповідальності українських аудиторів.

Рекомендуємо застосовувати принципи обліку за МСФЗ у фінансових звітах українських юридичних осіб, що входять до групи компаній, чиї акції котируються на біржі. Поступово їх іноземні філії повинні також будуть прийти до цього. Ми вважаємо, що ці дії спростять процедури фінансової звітності і поліпшать ситуацію з системами інформації для управління.

Так як МСФЗ використовуються для консолідованої і неконсолідованої звітності зареєстрованих господарських підрозділів, то це створить немало передумов для подальшого їх впровадження в економіку країни. Інакше, бухгалтерам, аудиторам і іншим особам, що мають справу із звітністю, доведеться вивчати два види фінансового обліку. Проте поширенню МСФЗ на малі компанії повинна передувати розробка спеціальної форми МСФЗ для малого бізнесу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. МСФЗ та їх роль в економічному житті суспільства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.buh.ru/document.jsp%3FID%3D1107%/>;
2. Отчет о международном опыте применения МСФО. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.confcontact.com/2007mart/3_pirec.htm;
3. Требования к финансовой отчетности в МСФО и РСБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ippnou.ru/print/004471>.